

Archeologienota

Erondegem (Erpe-Mere) – Kuilstraat

Jordi Bruggeman

Bornem
2021

Colofon

Rapporten van het archeologisch onderzoeksbureau All-Archeo bvba

Erkend archeoloog: All-Archeo bvba, OE/ERK/Archeoloog/2015/00018

Auteurs: Jordi Bruggeman

All-Archeo bvba
Woestijnstraat 45
2880 BORNEM

Wettelijk depot nummer
D/2021/12.807/61

© All-Archeo bvba

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt worden door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke wijze dan ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de opdrachtgever.

All-Archeo bvba aanvaardt geen aansprakelijkheid voor eventuele schade voortvloeiend uit de toepassing van de adviezen of het gebruik van de resultaten van dit onderzoek.

Inhoudsopgave

1	Inleiding	4
2	Verslag resultaten bureauonderzoek	5
2.1	Administratieve gegevens	5
2.2	Archeologische voorkennis	6
2.3	Onderzoeksopdracht	6
2.3.1	Vraagstelling en randvoorwaarden	6
2.3.2	Beschrijving geplande werken	7
2.3.3	Werkwijze	9
2.4	Assessmentrapport	9
2.4.1	Landschappelijke ligging van het onderzochte gebied	9
2.4.2	Historische beschrijving van het onderzochte gebied	16
2.4.3	Het onderzochte gebied in zijn archeologisch kader	21
2.4.4	Interpretatie van het onderzochte gebied en synthese	23
2.4.5	Afweging noodzaak verder vooronderzoek	24
3	Samenvatting	26
4	Bibliografie	27
4.1	Publicaties	27
4.2	Websites	27
5	Bijlagen	28
5.1	Archeologische periodes	28

1 Inleiding

Deze archeologienota werd opgemaakt naar aanleiding van de aanvraag van een omgevingsvergunning waarbij de totale oppervlakte van de ingreep in de bodem 1000 m² of meer beslaat, de totale oppervlakte van de kadastrale percelen waarop de vergunning betrekking heeft 3000 m² of meer bedraagt en waarbij de percelen helemaal buiten de archeologische zones liggen, opgenomen in de vastgestelde inventaris van archeologische zones,¹ zoals bepaald in artikel 5.4.1 van het Onroerenderfgoeddecreet van 12 juli 2013. Het onderzoeksgebied valt niet binnen een beschermde archeologische site, noch binnen een gebied waar geen archeologisch erfgoed te verwachten valt.²

Alle coördinaten die weergegeven worden, zijn uitgedrukt in Lambert 72, tenzij anders vermeld.

De uitvoering van vooronderzoek zonder ingreep in de bodem gaat steeds de uitvoering van vooronderzoek met ingreep in de bodem vooraf. Het doel van een archeologisch vooronderzoek wordt immers met een minimum aan destructie van het archeologisch erfgoed bereikt.

¹ <https://geo.onroenderfgoed.be>

² <https://geo.onroenderfgoed.be>

2 Verslag resultaten bureauonderzoek

Het doel van de archeologische bureaustudie is de aanwezigheid, aard en bewaringsomstandigheden van de archeologische monumenten te kunnen inschatten, de landschappelijke opbouw van het gebied te kennen, om de impact van de werken op het aanwezige archeologische erfgoed in te schatten en daaruit concrete aanbevelingen te formuleren voor de verdere prospectiestrategie.

2.1 Administratieve gegevens

Projectcode: 2021C403

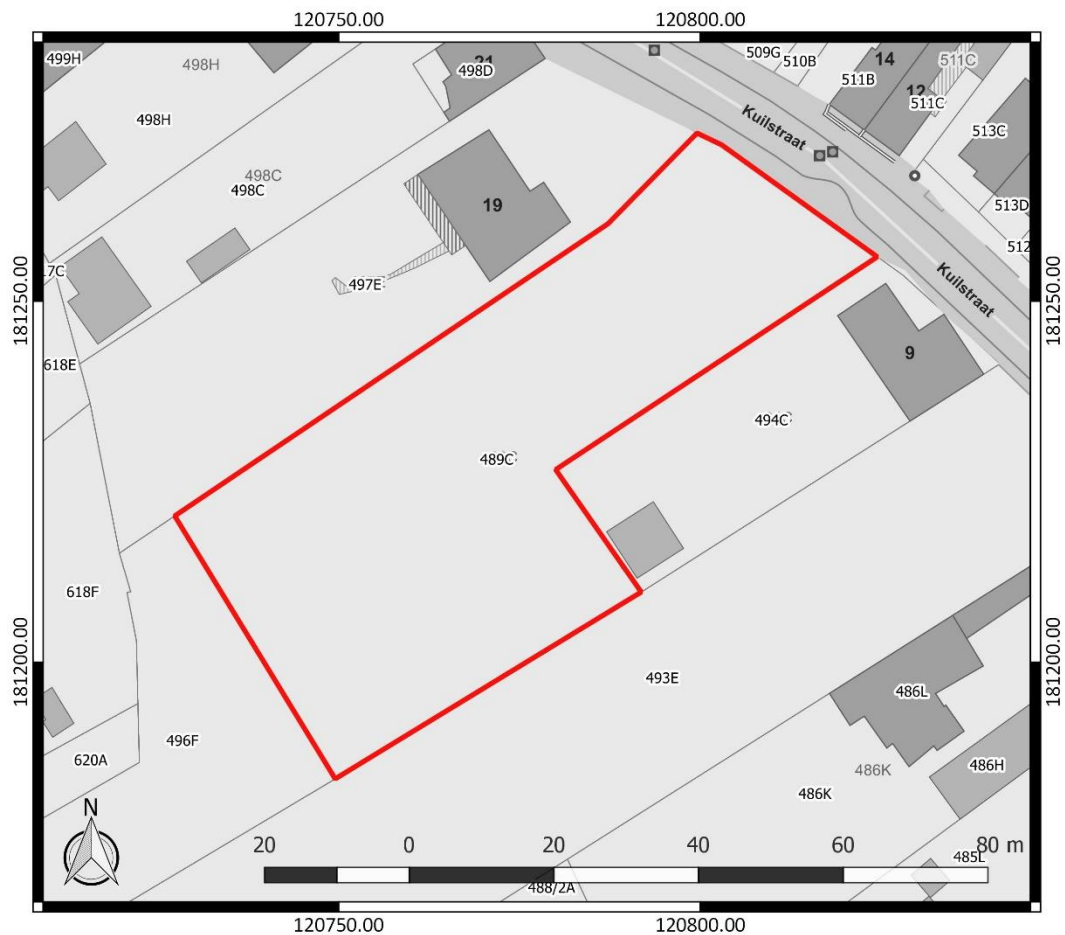
Erkend archeoloog: All-Archeo bvba, OE/ERK/Archeoloog/2015/00018

Locatie (provincie, gemeente, deelgemeente, adres, toponiem): Oost-Vlaanderen, Erpe-Mere, Erondegem, Kuilstraat, Erondegem

Bounding box x/y Lambert 72 coördinaten:

- 120727.33, 181183.88
- 120824.46, 181273.27

Kadastraal plan:

Figuur 1: Kadasterplan met aanduiding van het onderzoeksgebied in rood (www.geopunt.be)

Kadastrale percelen: Erpe-Mere, Afdeling 8 (Erondegem), sectie B, nummer 489C

Oppervlakte onderzoeksgebied: ca. 3326 m²

Topografische kaart:

Figuur 2: Topografische kaart met aanduiding van het onderzoeksgebied (<https://www.dov.vlaanderen.be>)

Begin- en einddatum uitvoering onderzoek: 01/04/2021 – 08/04/2021

Relevante termen uit de thesauri bij de Inventaris Onroerend Erfgoed: bureauonderzoek, steentijd, metaaltijden, Romeinse tijd, middeleeuwen, nieuwe tijd, akkerland, grasland

Verstoorde zones: er zijn geen gekende verstoorde zones.

2.2 Archeologische voorkennis

Er is geen concrete archeologische voorkennis met betrekking tot het onderzoeksgebied.

2.3 Onderzoeksopdracht

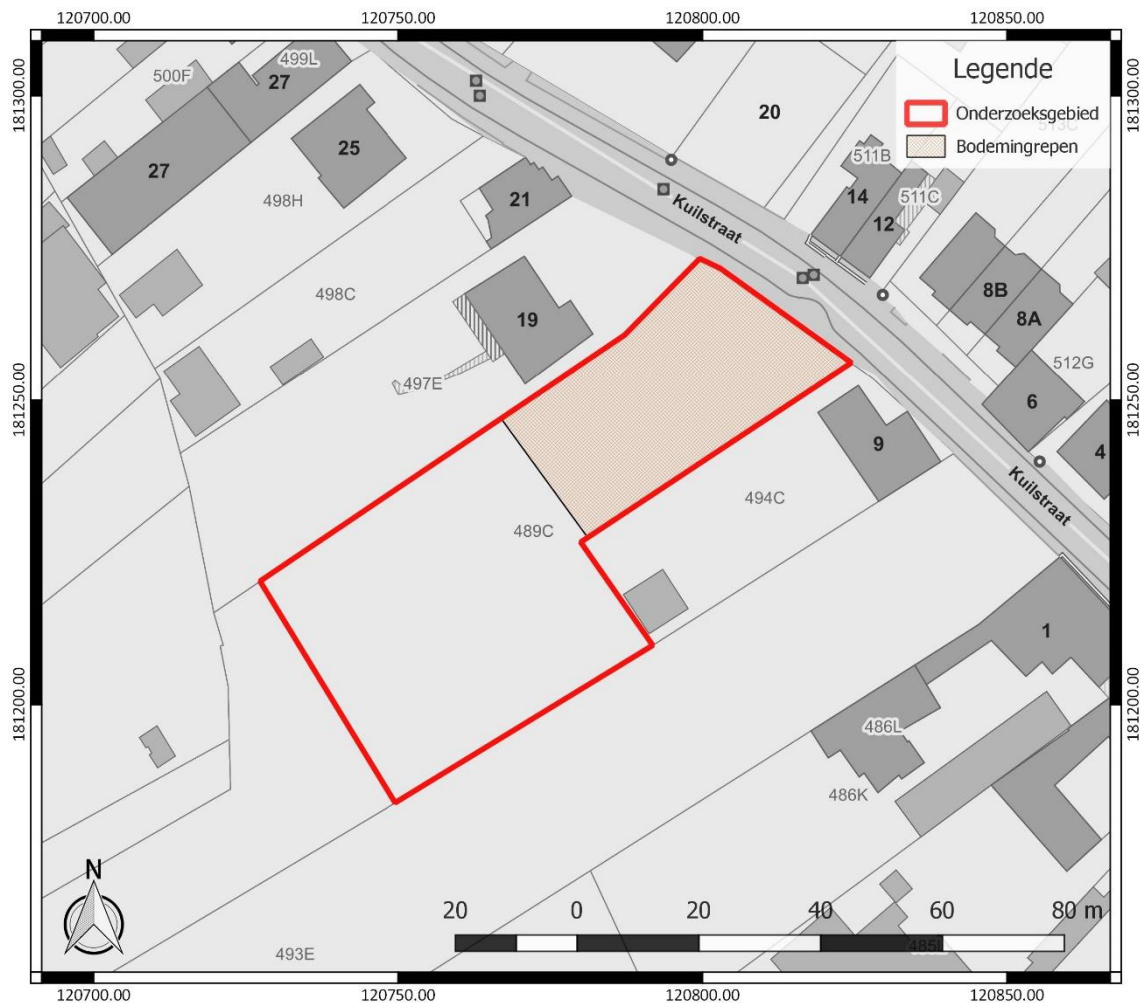
2.3.1 Vraagstelling en randvoorwaarden

Naar aanleiding van de geplande werken ter hoogte van het onderzoeksterrein werd een archeologisch bureauonderzoek uitgevoerd. Hierbij staat de vraag centraal wat de impact zal zijn van de geplande werken op het archeologisch bodemarchief. Op basis daarvan wordt een afweging gemaakt of verder archeologisch onderzoek met ingreep in de bodem nodig is.

Volgende onderzoeksvragen worden behandeld:

- Welke aanwijzingen bevatten de bestaande bronnen over het archeologisch potentieel van het terrein?
- Wat is de landschapshistoriek en de gebruiksevolutie van het terrein?
- Wat is de impact van de geplande werken?

Randvoorwaarden: bodemingrepen zijn beperkt tot de zone van 50 m aan de straatzijde. Het betreft een oppervlakte van ca. 1200 m² waarbinnen bodemingrepen gepland worden.

Figuur 3: Aanduiding van de zone waar bodemingrepen gepland worden, weergegeven op het GRB (www.geopunt.be)

2.3.2 Beschrijving geplande werken

Op het terrein zal een woonproject gerealiseerd worden, bestaande uit een meergezinswoning met vijf appartementen. Daarnaast wordt een inrit, een parking met fietsenberging en opslagpunt voor afval en de aanleg van groen voorzien. De parkeervakken worden aangelegd met grasdallen. Nutsleidingen worden aangelegd langs de bestaande wegenis. De aanleg van de woning en de omgevingsaanleg betekent vermoedelijk een verstoring van ca. 80 cm diepte. Rioleringsputten worden zo veel mogelijk aan de voorzijde van het gebouw gesitueerd, om optimaal gebruik te maken van het terreinniveau en te vermijden dat putten achteraan te diep komen te liggen, om het oppompen van afvalwater naar de straatriool te vermijden.

Figuur 4: Ontwerpplan

2.3.3 Werkwijze

Het bureauonderzoek heeft betrekking op een zone die gekenmerkt wordt door een lage densiteit aan bebouwing in het verleden. Daarom wordt bijzondere aandacht besteed aan de landschappelijke opbouw en het landgebruik van het gebied.

Voor het bureauonderzoek zijn de aardkundige gegevens online opgezocht via www.dov.vlaanderen.be en www.geopunt.be. De geomorfologische kaart en de bodemerosiekaart zijn niet beschikbaar voor het onderzoeksgebied. Het historisch kaartmateriaal is georeferereerd geraadpleegd op www.geopunt.be.

Het belangrijkste beschikbare historisch kaartmateriaal werd geraadpleegd om de gebruiksgeschiedenis van het onderzoeksgebied van de laatste eeuwen zo goed mogelijk te kennen. Met de Villaretkaart (1745-1748), de Kabinetskaart van de Oostenrijkse Nederlanden (1771-1778), het primitief kadasterplan uit 1830-1833, de Atlas der Buurtwegen (1841) en de Atlas cadastral parcellaire de la Belgique van P.C. Popp (1842-1879) worden vijf momentopnames bekeken, voorafgaand aan de stafkaarten. De informatie afkomstig uit historisch kaartmateriaal kan een impact hebben op de inschatting van de kwaliteit van het eventueel aanwezige oudere bodemarchief. Beschikbare stafkaarten en luchtfoto's van het onderzoeksterrein werden geraadpleegd op www.geopunt.be en op www.cartesius.be. Ze worden enkel weergegeven in voorliggende studie wanneer ze een relevante bijdrage kunnen leveren aan de onderzoeksvragen met betrekking tot de landschapshistoriek, de gebruiksgeschiedenis van het terrein of de evolutie van de historische bebouwing.

In het kader van de vraagstelling rond het archeologisch potentieel van het terrein werden de Centrale Archeologische Inventaris en de landschapsatlas geraadpleegd. De Centrale Archeologische Inventaris is een inventaris van tot nog toe gekende archeologische vindplaatsen. Vanwege het specifieke karakter van het archeologisch erfgoed dat voor ons verborgen zit in de ondergrond, is het onmogelijk om op basis van de Centrale Archeologische Inventaris met zekerheid uitspraken te doen over de aan- of afwezigheid van archeologische sporen.

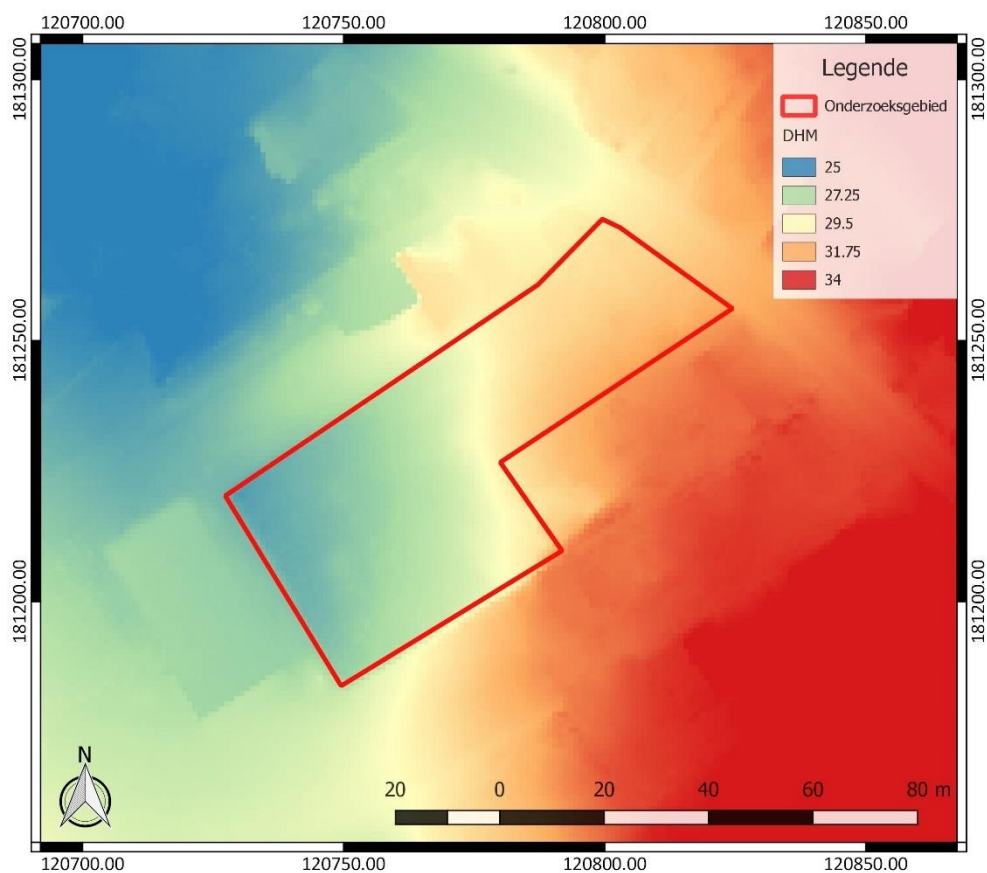
2.4 Assessmentrapport

2.4.1 Landschappelijke ligging van het onderzochte gebied

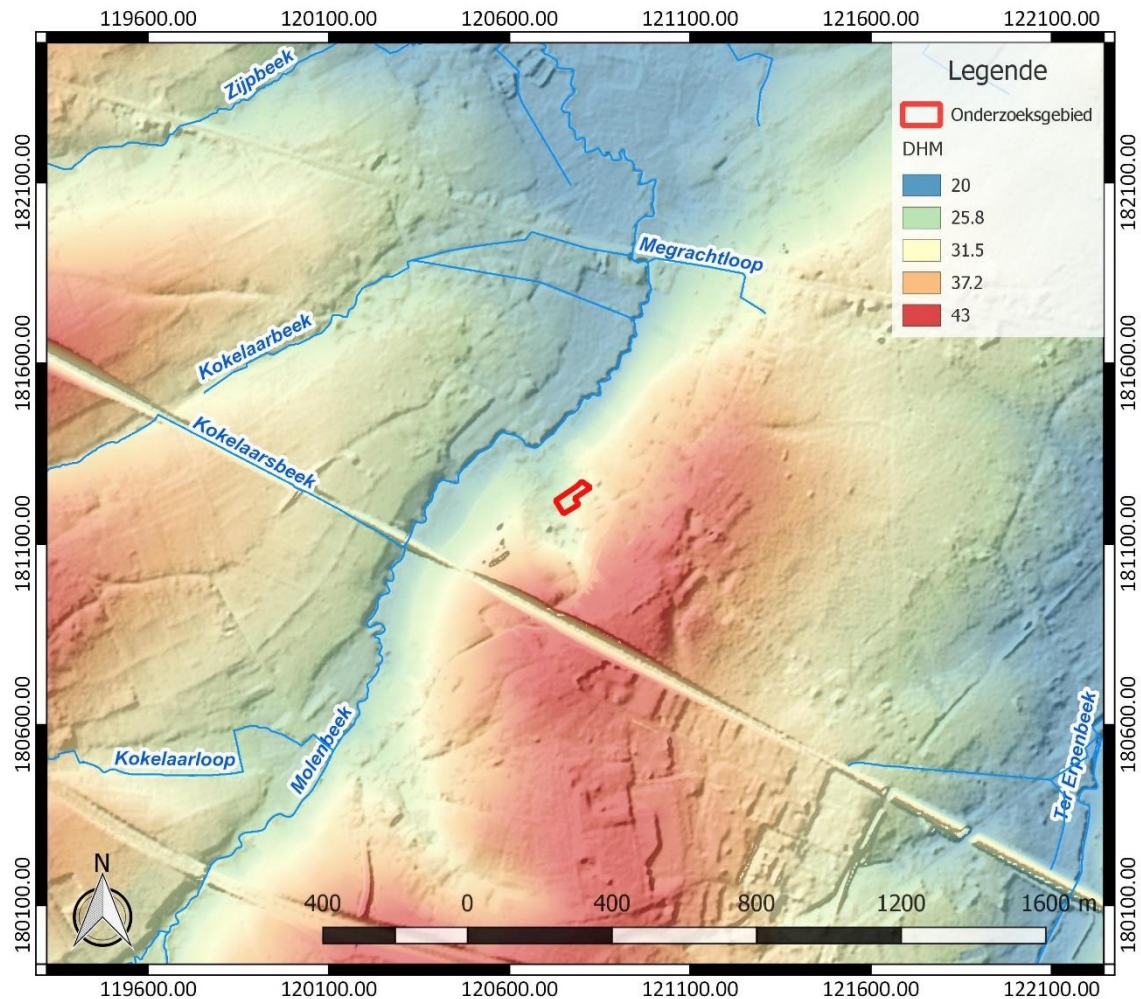
Het onderzoeksgebied bevindt zich in het huidige centrum van Erondegem, op een afstand van ca. 100 m ten noordwesten van de Parochiekerk Sint-Pietersbanden. Het terrein wordt langs de noordoostelijke zijde begrensd door de Kuilstraat (Figuur 5). Verder ten noordwesten en bevindt zich de Hoekstraat en ten zuidoosten loopt de Koningsdries. Volgens het gewestplan is het noordoosten van het terrein gelegen in woongebieden met een landelijk karakter. Het zuidwesten ligt in landschappelijk waardevolle gebieden. Hydrografisch ligt het projectgebied in het Beneden-Scheldebekken, nabij de grens van het ten zuidoosten gelegen Denderbekken. Ten westen loopt de Molenbeek en ten oosten van het onderzoeksgebied stroomt de Ter Erpenbeek. (Figuur 7). De Molenbeek bevindt zich ca. 150 m ten noordwesten van het onderzoeksgebied. Verder zijn er nog enkele zijbeken en zijlopen van de Molenbeek aanwezig in de omgeving. Het gaat om de Megrachtloop ten noordoosten, de Kokelaarloop ten zuidwesten, de Kokelaarsbeek ten westen en de Kokelaarbeek ten noordwesten.

Figuur 5: Luchtfoto van 2020 met aanduiding van het onderzoeksgebied (<https://www.geopunt.be/kaart>)

Figuur 6: Digitaal Hoogtemodel Vlaanderen II, DTM 1 m en Hillshade DHM Vlaanderen I, 5 m, met aanduiding van het onderzoeksgebied

Figuur 7: Hydrografische kaart met aanduiding van het onderzoeksgebied, Digitaal Hoogtemodel Vlaanderen II, DTM 1 m en Hillshade DHM Vlaanderen I, 5 m (<https://www.geopunt.be/kaart>)

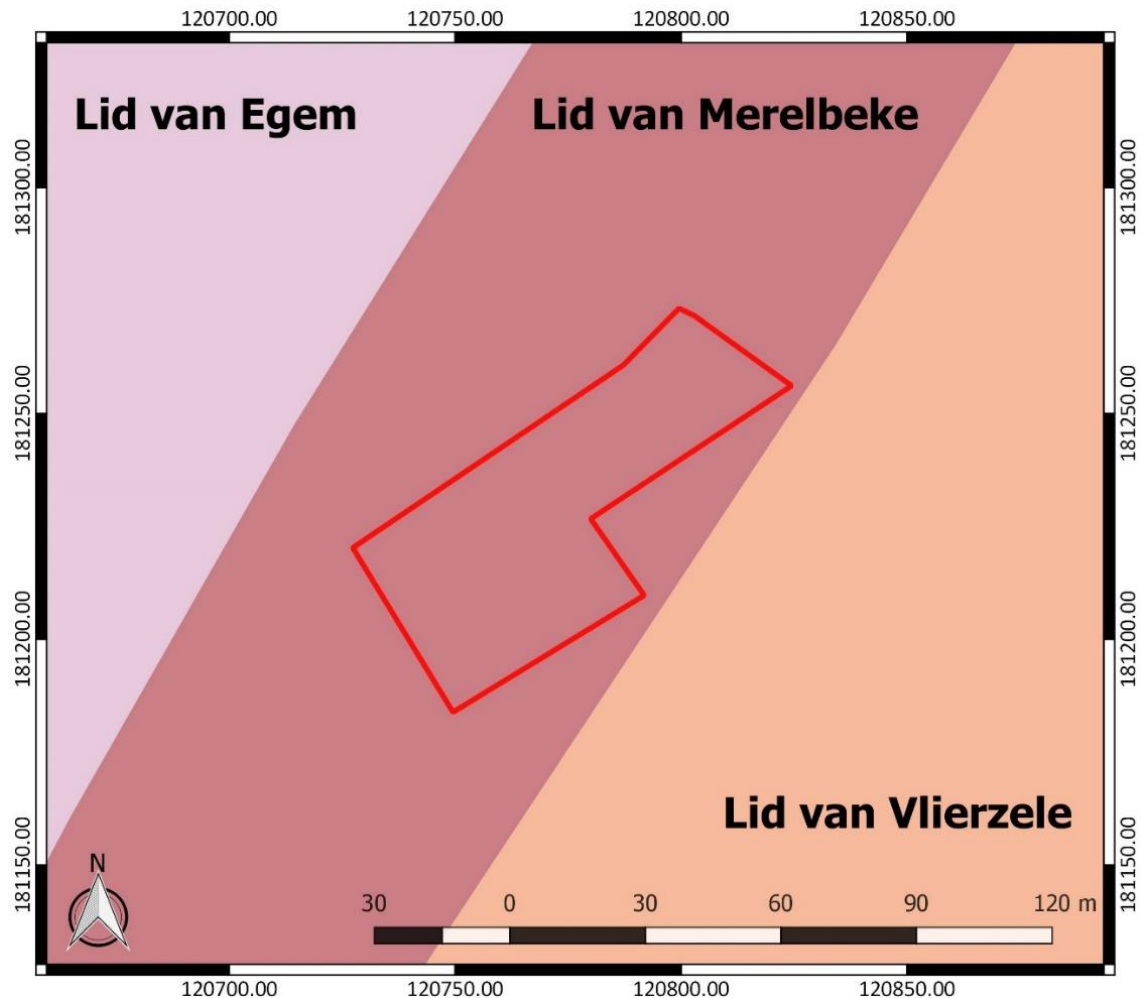

Figuur 8: Hoogteverloop van noordoost naar zuidwest over het onderzoeksgebied (www.geopunt.be/kaart)

Geomorfologisch behoort Erondegem tot het heuvellandschap van het Schelde-Dender interfluvium. De noordelijke helling wordt gevormd door het pediment vlak van Wetteren en is vrij gelijkmatig. De hoogte loopt er op van 10 m tot meer dan 65 m TAW. De westelijke helling van het interfluvium is bijzonder steil, terwijl de oostelijke helling vrij steil maar toch gelijkmatig is. Het interfluvium wordt gevormd door meerdere consequente zuidwest-noordoost georiënteerde tertiaire getuigenheuvels. De grote interfluviale hoogten bestaan uit vier grote beekinterfluvia, die afgebakend worden door de Molenbeken van Melle, Wetteren, Wichelen en Aalst. De ruggen worden gekenmerkt door trapvormige vervlakkingen die naar het noorden toe afhellen. Op de interfluvia schommelt de hoogte tussen ca. 30 en 80 m. Het grote gebied van de interfluvia wordt nog eens onderverdeeld door talrijke insnijdingen van beken. Hierdoor is een reeks parallel gelegen getuigenheuvels gevormd. De heuvels worden van elkaar gescheiden door westzuidwest-oostnoordoost lopende beekvalleities.³

³ Vermeire *et al.* 1999, 8

Het onderzoeksgebied bevindt zich in een heuvelachtige omgeving. Het terrein ligt op de westelijke flank van een insnijding aan de noordwestzijde van een zuidzuidwest-noordnoordoost georiënteerd interfluvium tussen de vallei van de Ter Erpenbeek ten oosten en de vallei van de Molenbeek ten westen. Het studiegebied kent een hoogte van 25,9 tot 32,1 m TAW (Figuur 8). Het helt af in westelijke richting (Figuur 6).

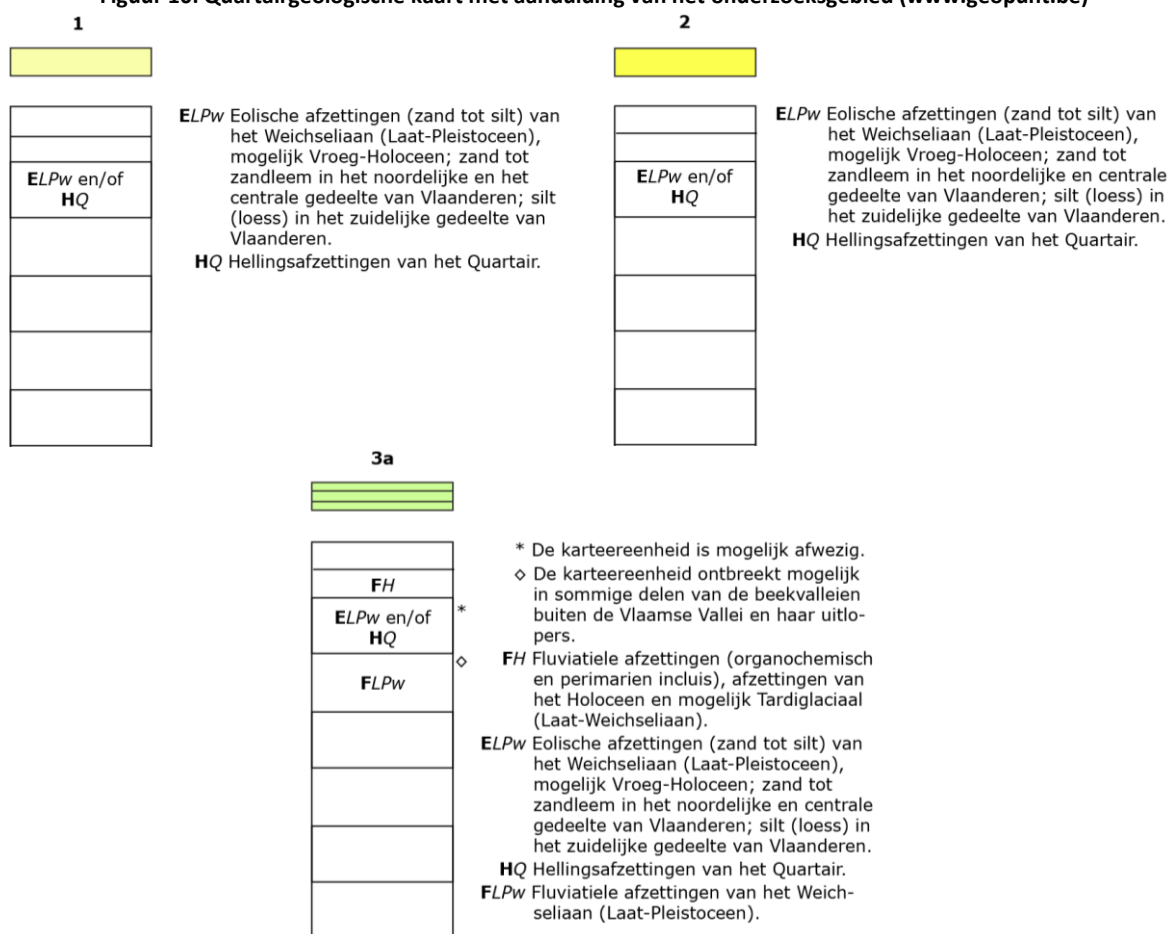
Figuur 9: Tertiaire geologische ondergrond met aanduiding van het onderzoeksgebied (www.geopunt.be)

De tertiaire ondergrond van het onderzoeksgebied (Figuur 9) bestaat uit het Lid van Merelbeke (Formatie van Gentbrugge). Deze formatie wordt gekenmerkt door blauwgrijze tot donkergrijze klei, dunne zandlensjes, organisch materiaal en pyrietachtige concreties. Op korte afstand ten zuidoosten is het Lid van Vlierzele (Formatie van Gentbrugge) te situeren, dat uit groen tot grijsgroen fijn zand bestaat. Deze ondergrond is glauconiethoudend, glimmerhoudend en soms kleihoudend en bevat plaatselijk dunne zandsteenbankjes.⁴ Ten noordwesten bevindt zich het Lid van Egem (Formatie van Tielt). Dit bestaat uit grijsgroen zeer fijn zand, kleilagen, zandsteenbanken en is glauconiet- en glimmerhoudend.

⁴ www.geopunt.be/kaart

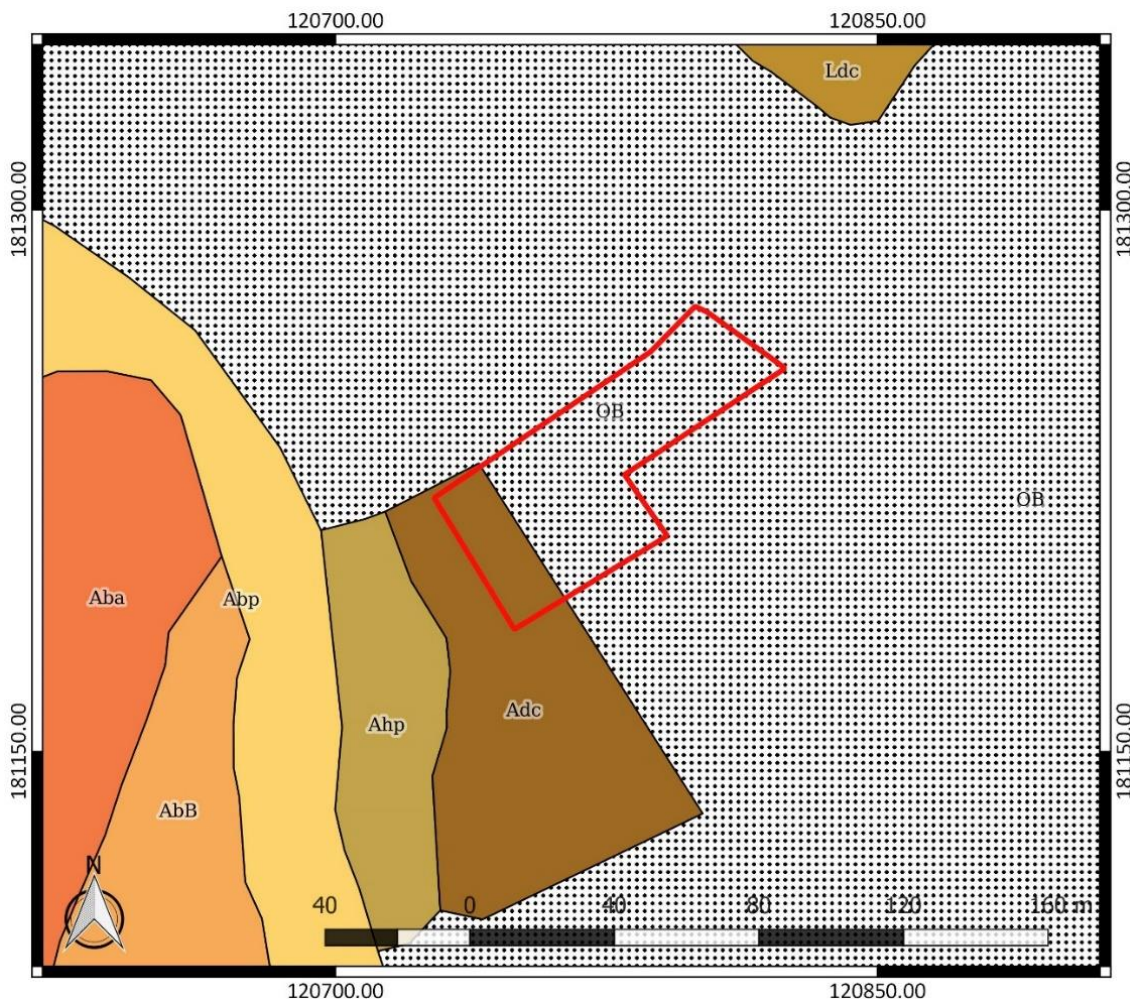

Figuur 10: Quartairegeologische kaart met aanduiding van het onderzoeksgebied (www.geopunt.be)

Figuur 11: Legende bij de quartairegeologische kaart (www.geopunt.be)

De quartairgeologische kaart (Figuur 10) geeft aan dat in het onderzoeksgebied eolische afzettingen van het Weichseliaan (Laat-Pleistoceen) en mogelijk van het Vroeg-Holoceen voorkomen, en/of hellingafzettingen van het Quartair. Ter hoogte van de gearceerde zones op de kaart bevinden zich hierboven nog jongere fluviatiele afzettingen, afzettingen van het Holoceen en mogelijk van het Tardiglaciaal (Laat-Weichseliaan). Mogelijk zijn daar ook oudere fluviatiele afzettingen van het Weichseliaan (Laat-Pleistoceen) aanwezig.⁵

Figuur 12: Bodemkaart met aanduiding van het onderzoeksgebied (www.geopunt.be)

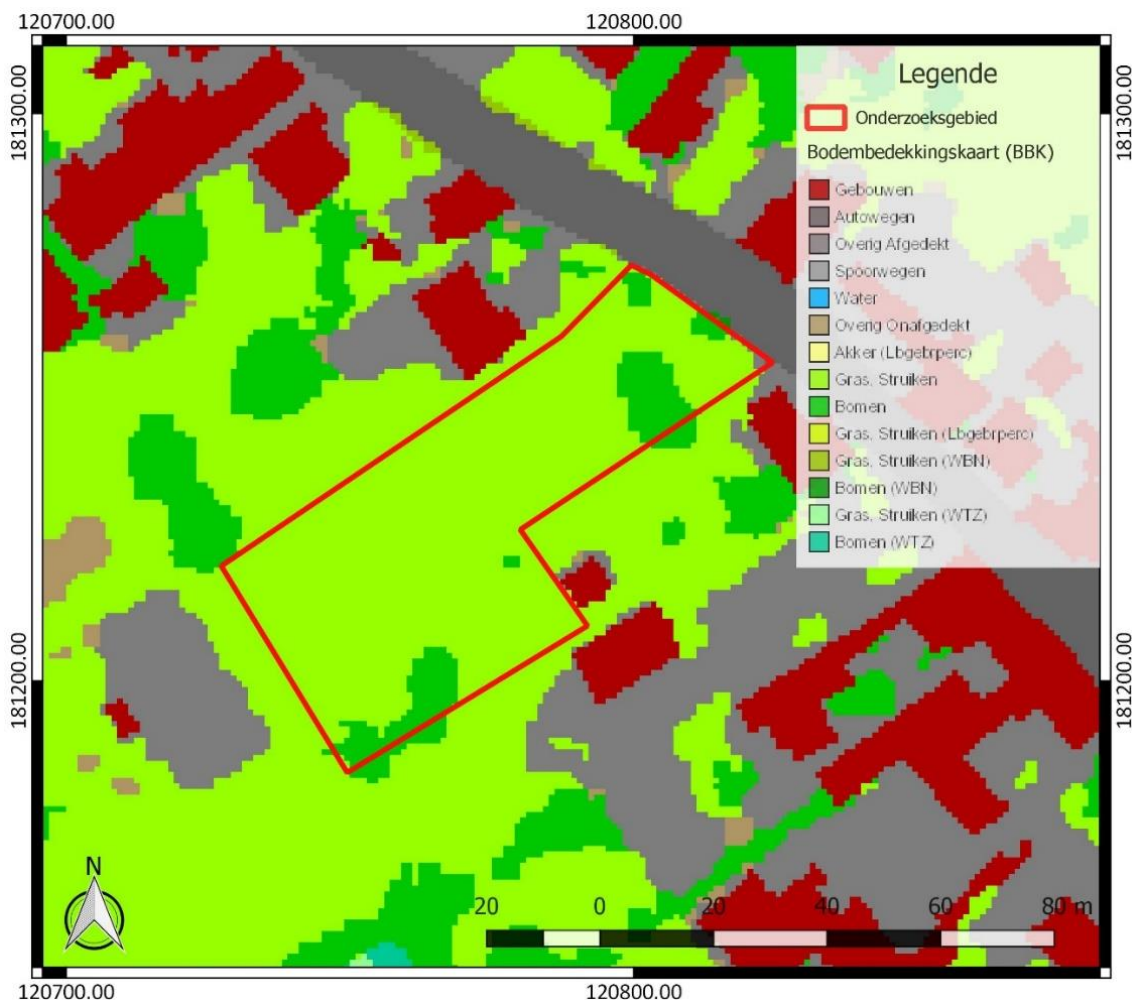
De bodemkaart (Figuur 12) situeert het onderzoeksgebied voor een groot deel in een bebouwde zone (OB). In het zuidwesten van het projectgebied is een matig natte leembodem met sterk gevlekte, verbrokkelde textuur B horizont weergegeven (Adc). Deze worden aangetroffen in gesloten terreindepressies met gebrekkige afwatering. Ze komen ook voor op de lagere kant van de terreinhellingen, soms op kleiontsluitingen en zijn nat tijdens de winter en het voorjaar.⁶ In dit geval kan er een relatie gelegd worden met de insnijding in het interfluvium. De ten zuidwesten van het onderzoeksgebied gelegen natte leembodem zonder profiel (Ahp) kan hieraan gerelateerd worden. Ook een droge leembodem zonder profiel (Abp) komt ten zuidwesten van het onderzoeksgebied voor.

⁵ www.geopunt.be/kaart

⁶ Louis 1971, 61

Voor het hoger gelegen noordoostelijke deel van het onderzoeksgebied, dat ter hoogte van bebouwde zone wordt gesitueerd, kan verwacht worden dat de bodem eerder aansluit bij de bodems die voorkomen aan de noordwestzijde van het hoger besproken interfluvium met een gelijkaardige hoogteligging. Het gaat in de omgeving van het onderzoeksgebied voornamelijk om een droge leembodem met textuur B horizont (Aba) en een droge leembodem met textuur B of structuur B horizont (AbB). Het betreft sterk afgeknotte grijsbruine podzolachtige bodems en bruine bodems. Door de sterke erosie is niet alleen de A horizont maar zelfs de textuur B horizont nagenoeg volledig verdwenen. Meestal rust de Ap horizont op een dunne of onduidelijke textuur B horizont.⁷ Ten noordoosten van het onderzoeksgebied is nog een matig natte zandleembodem met sterk gevlekte, verbrokkelde textuur B horizont (Ldc) aanwezig.

Het onderzoeksgebied wordt volgens de bodemgebruiksaannekening ingenomen door gras, struiken en enkele bomen (Figuur 13). Dit beeld komt grotendeels overeen met het beeld dat we zien op een recente luchtfoto (Figuur 5). De potentiële bodemerosieaannekening geeft geen informatie over de erosiegevoeligheid binnen het onderzoeksgebied en wordt daarom niet weergegeven.

Figuur 13: Bodemgebruiksaannekening met aanduiding van het onderzoeksgebied (www.geopunt.be)

⁷ Louis 1971, 62

2.4.2 Historische beschrijving van het onderzochte gebied

De oudste vermelding van Erondegem, als “Eroldingeheim”, dateert uit 868-869. De plaatsnaam betekent “verblijf van de lieden van Erold of Erond”. De heerlijkheid van Erondegem was samen met het afhankelijke Ottergem van de 15de tot de 17de eeuw in het bezit van de heren van Erpe, de families Schouteete en De Wilde. De kerk van Erondegem, de Sint-Pietersbandenkerk, werd voor het eerst genoemd in 1142. De altaarrechten waren in handen van de Sint-Adriaansabdij van Geraardsbergen, dankzij een schenking in het jaar 1108.⁸ Sinds 1977 vormt het dorp samen met Erpe, Mere, Aigem, Bambrugge, Burst, Ottergem en Vlekkem de fusiegemeente Erpe-Mere.⁹

Op de Villaretkaart, genoemd naar Jean Villaret, ingenieur-geograaf bij het Franse hof en één van de makers (1745-1748), is te zien dat het onderzoeksgebied zich in de historische dorpskern van Erondegem bevindt (Figuur 14). Er is een aanzienlijke afwijking ontstaan bij het georefereren van de kaart. Dit is het gevolg van onnauwkeurigheden in de kaart. De weg die het onderzoeksgebied van oost naar west lijkt te doorsnijden, vormt in feite de noordoostelijke begrenzing van het onderzoeksgebied. Het gaat om de huidige Kuilstraat. Centraal in het oosten op de weergegeven kaart bevindt zich de kerk van Erondegem. Langs beide zijden van de Kuilstraat is ten oosten van de weergegeven Molenbeek reeds bebouwing te bemerken. Het is echter niet duidelijk van de kaart af te leiden in hoeverre er zich effectief bebouwing bevond binnen het onderzoeksgebied.

Figuur 14: Villaretkaart met aanduiding van het onderzoeksgebied (www.geopunt.be)

⁸ Vandeputte *et al.* 2007, 360; Agentschap Onroerend Erfgoed 2021: Erondegem [online] <https://id.erfgoed.net/themas/13425> (Geraadpleegd op 02-04-2021)

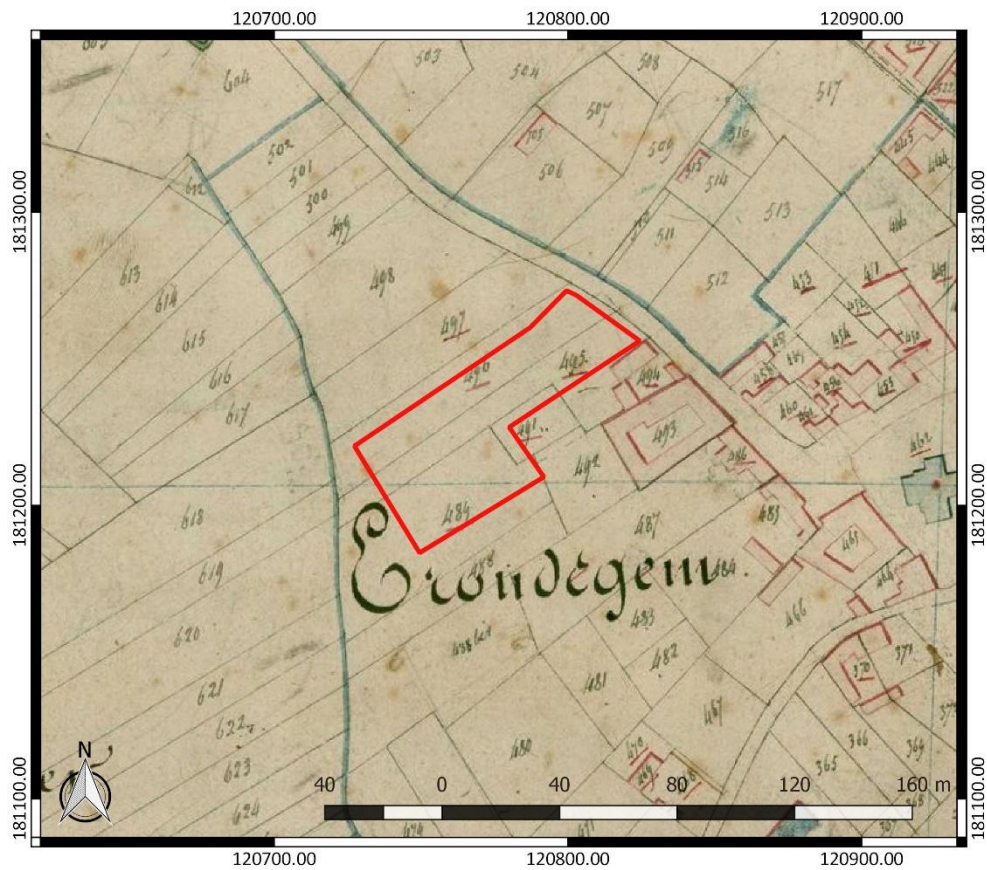
⁹ Agentschap Onroerend Erfgoed 2021: Erpe-Mere [online] <https://id.erfgoed.net/themas/13224> (Geraadpleegd op 02-04-2021)

De Kabinetskaart van de Oostenrijkse Nederlanden, opgemaakt op initiatief van graaf de Ferraris (1771-1778), toont ook bebouwing aan weerszijden van de Kuilstraat (Figuur 15). Er is een zekere afwijking ontstaan bij het georefereren van de kaart, waardoor de kaart iets verder naar het noordoosten dient opgeschoven te worden en het onderzoek langs de zuidwestzijde aansluit op de Kuilstraat. Binnen het onderzoeksgebied is er een gebouw weergegeven, maar we moeten er mee rekening houden dat het onderzoeksterrein zich in werkelijkheid ten westen van de weergegeven bebouwing bevindt, ter hoogte van onbebouwd terrein. Het overige deel van het terrein is in gebruik als akkerland en mogelijk ook als tuinzone.

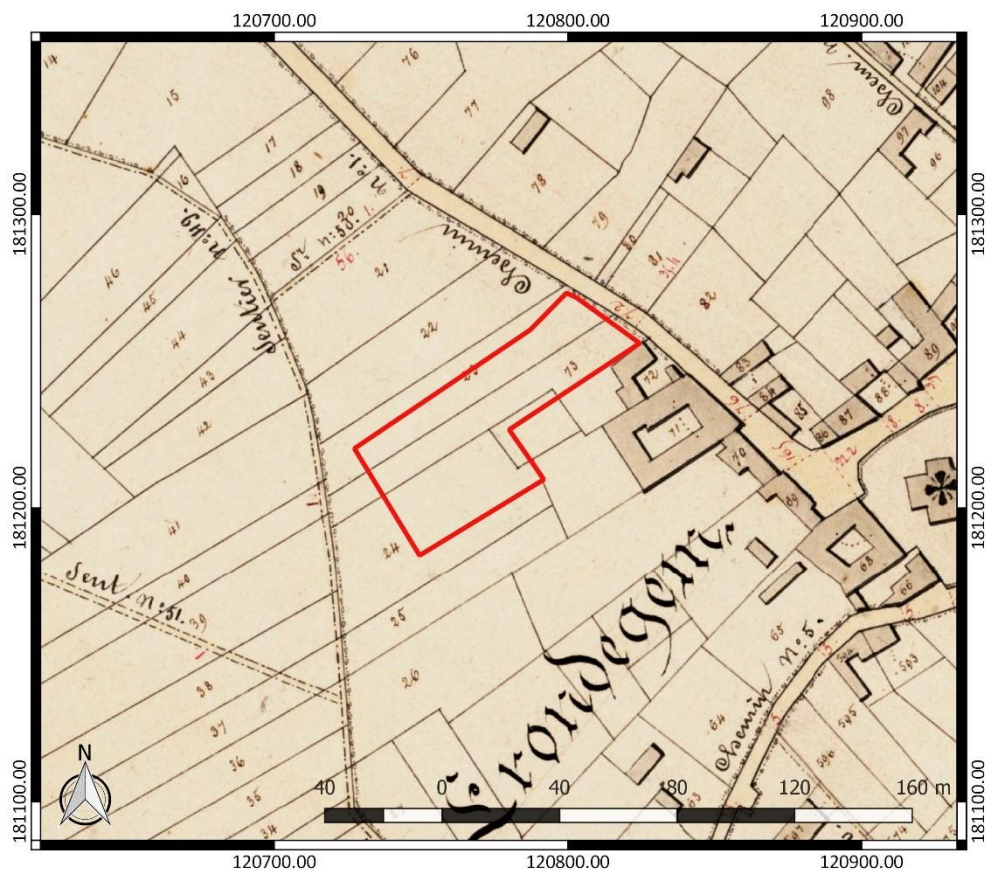

Figuur 15: Kabinetskaart der Oostenrijkse Nederlanden met aanduiding van het onderzoeksgebied (www.geopunt.be)

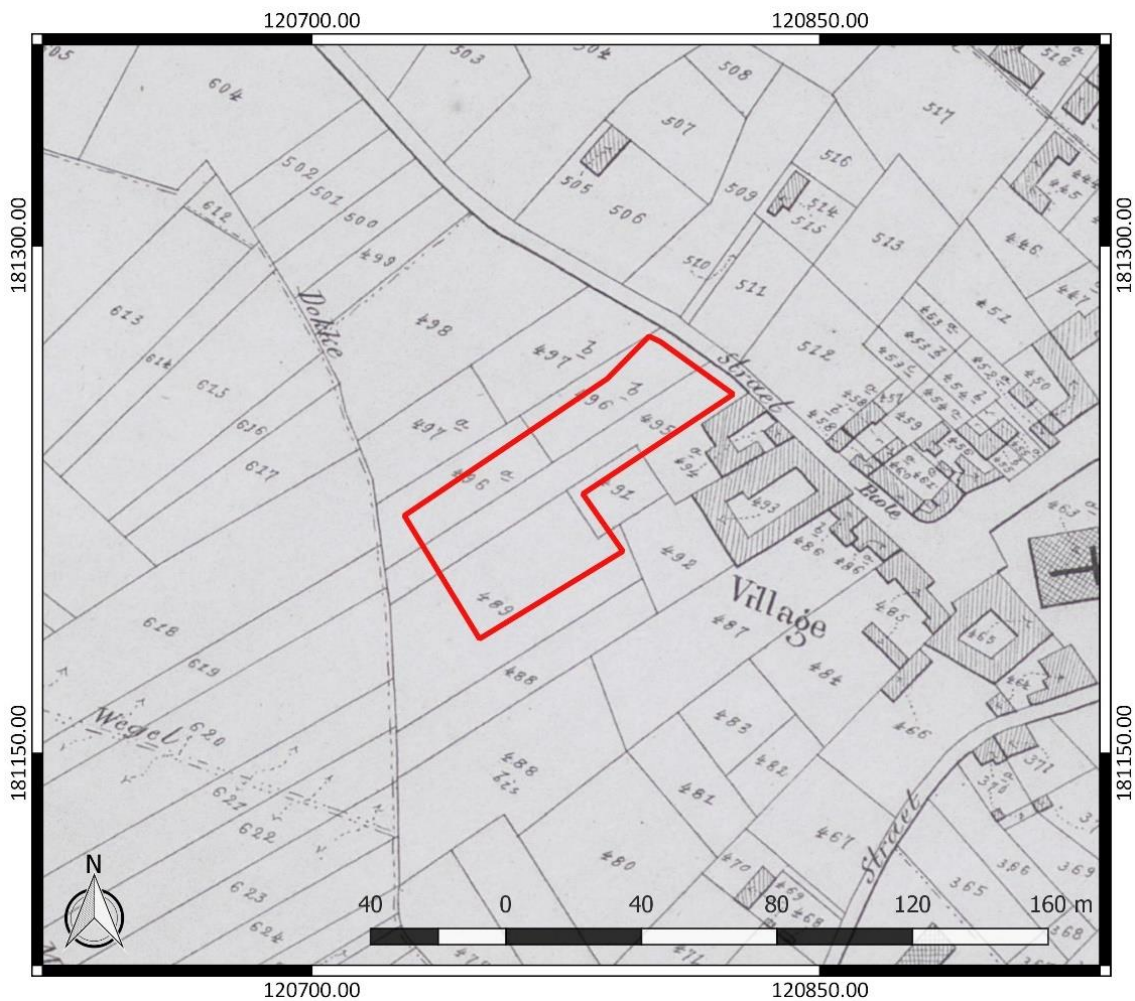
Het primitief kadasterplan uit 1830-1833 (Figuur 16) toont dat de bebouwing aan beide zijden van de Kuilstraat sterk is afgenomen. Er is geen bebouwing (meer) aanwezig binnen het onderzoeksgebied. Aan de zuidoostzijde sluit er wel bebouwing aan. Het onderzoeksgebied situeert zich ter hoogte van vier percelen. De percellering aan de noordoostzijde kan verband houden met voorheen aanwezige bebouwing. Op korte afstand ten westen van het onderzoeksgebied is een veldweg aanwezig. Op de Atlas der Buurtwegen (1841) is een identieke situatie te zien (Figuur 17). De Atlas cadastral parcellaire de la Belgique van P.C. Popp (1842-1879, Figuur 18) toont een gelijkaardig beeld als de Atlas der Buurtwegen, waarbij één perceel in twee is opgesplitst. De veldweg ten westen van het onderzoeksgebied wordt benoemd als de Dokke Wegel.

Figuur 16: Primitief kadasterplan uit 1830-1833 met aanduiding van het onderzoeksgebied (<https://search.arch.be/>)

Figuur 17: Atlas der Buurtwegen met aanduiding van het onderzoeksgebied (www.geopunt.be)

Figuur 18: Atlas cadastral parcellaire de la Belgique van Popp met aanduiding van het onderzoeksgebied (www.geopunt.be)

Een luchtfoto uit 1971 (Figuur 19) toont aan dat er nog steeds geen bebouwing aanwezig is in het onderzoeksgebied. Het is in gebruik als grasland met verspreids aanwezige bomen en/of struiken. Een luchtfoto uit 1979-1990 (Figuur 20) toont weinig veranderingen binnen het onderzoeksgebied. De aanwezigheid van bomen en struiken is enigszins afgenomen. Het beeld komt vrij goed overeen met het beeld dat we zien op een recente luchtfoto (Figuur 5), maar het aantal bomen en/of struiken is verder afgenomen.

Figuur 19: Luchtfoto uit 1971 met aanduiding van het onderzoeksgebied (www.geopunt.be)

Figuur 20: Luchtfoto uit 1979-1990 met aanduiding van het onderzoeksgebied (www.geopunt.be)

¹⁰ Agentschap Onroerend Erfgoed 2021: Kapelhofstraat 1 [online] <https://id.erfgoed.net/waarnemingen/152411> (Geraadpleegd op 02-04-2021)

van Geraardsbergen. In de huidige kerk zijn nog oude elementen bewaard gebleven, waaronder een gotisch koor uit de 14de eeuw en een kruisingstoren uit de 16de eeuw. Het schip werd gebouwd in 1846-1847. Het omliggende, ommuurde kerkhof is inmiddels verwijderd.¹¹

In de ruimere omgeving zijn nog een aantal vindplaatsen aanwezig waar oudere resten werden aangetroffen. Deze locaties bevinden zich op de flanken van het interfluvium waarop het onderzoeksgebied ligt. In de Kraaineststraat in Erpe (CAI ID 155384), ten zuidoosten van het onderzoeksgebied, werd lithisch materiaal gevonden dat van het neolithicum tot de bronstijd te dateren is.¹² Bij veldprospecties ter hoogte van de Kleinen Boskouter in Erpe (CAI ID 31197, CAI ID 31201 en CAI ID 31202), ten noordoosten van het terrein, is ook lithisch materiaal uit deze periode aan het licht gekomen. Twee van deze vindplaatsen (CAI ID 31201 en CAI ID 31202) leverden ook aardewerk uit de Romeinse tijd op. Op CAI ID 31197 en CAI ID 31201 werd verder ook nog aardewerk uit de volle middeleeuwen gevonden. Ter hoogte van CAI ID 31197 en CAI ID 31202 kwam ook nog laat- en post-middeleeuws schervenmateriaal tevoorschijn.¹³

Er werden in de omgeving ook veldprospecties uitgevoerd en dit onder meer ter hoogte van de Lange Nieuwstraat (CAI ID 31312) en Halfbunder (CAI ID 30823, 31200,¹⁴ 31311, 31214 en 31215¹⁵) in Erondegem, ten noordnoordoosten, en ter hoogte van de Kouter (CAI ID 31203 en CAI ID 31204) en de Kruiskensstraat in Erpe (CAI ID 31205, CAI ID 31342 en CAI ID 31343), ten oosten van het studiegebied. Ter hoogte van CAI ID 31203, CAI ID 31204 en CAI ID 31205 kwam lithisch materiaal uit de steentijd tot bronstijd en aardewerk uit de volle, late en post-middeleeuwen aan het licht.¹⁶ Locatie CAI ID 30823 leverde lithisch materiaal op uit het midden-neolithicum.¹⁷ Op locaties CAI ID 31312, CAI ID 31214, CAI ID 31311 en CAI ID 31342 werd volmiddeleeuws aardewerk gevonden. Het onderzoek op CAI ID CAI ID 31312 leverde ook aardewerk uit de late en post-middeleeuwen op.¹⁸ Ook op vindplaats CAI ID 31343 werd nog laat- en post-middeleeuws schervenmateriaal verzameld.¹⁹

¹¹Agentschap Onroerend Erfgoed 2021: Parochiekerk Sint-Pieters-in-Banden [online] <https://id.erfgoed.net/waarnemingen/156004> (Geraadpleegd op 02-04-2021); Agentschap Onroerend Erfgoed 2021: Parochiekerk Sint-Pietersbanden [online] <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/8287> (Geraadpleegd op 02-04-2021)

¹²Agentschap Onroerend Erfgoed 2021: Kraaineststraat I [online] <https://id.erfgoed.net/waarnemingen/155384> (Geraadpleegd op 02-04-2021)

¹³Agentschap Onroerend Erfgoed 2021: Kleinen Boskouter (erpe59) [online] <https://id.erfgoed.net/waarnemingen/31197> (Geraadpleegd op 02-04-2021); Agentschap Onroerend Erfgoed 2021: Kleinen Boskouter (erpe63) [online] <https://id.erfgoed.net/waarnemingen/31201> (Geraadpleegd op 02-04-2021); Agentschap Onroerend Erfgoed 2021: Kleinen Boskouter (erpe64) [online] <https://id.erfgoed.net/waarnemingen/31202> (Geraadpleegd op 02-04-2021)

¹⁴ Agentschap Onroerend Erfgoed 2021: Halfbunder (erpe62) [online] <https://id.erfgoed.net/waarnemingen/31200> (Geraadpleegd op 02-04-2021). Bij deze CAI-locatie gaat het om een pseudo-artefact in lithisch materiaal

¹⁵ Agentschap Onroerend Erfgoed 2021: Halfbunder (erpe86) [online] <https://id.erfgoed.net/waarnemingen/31215> (Geraadpleegd op 02-04-2021). Bij deze CAI-locatie gaat het om een pseudo-artefact in lithisch materiaal

¹⁶ Agentschap Onroerend Erfgoed 2021: Kouter (erpe67) [online] <https://id.erfgoed.net/waarnemingen/31203> (Geraadpleegd op 02-04-2021); Agentschap Onroerend Erfgoed 2021: Kouter (erpe68) [online] <https://id.erfgoed.net/waarnemingen/31204> (Geraadpleegd op 02-04-2021); Agentschap Onroerend Erfgoed 2021: Kruiskensstraat (erpe69) [online] <https://id.erfgoed.net/waarnemingen/31205> (Geraadpleegd op 02-04-2021)

¹⁷ Agentschap Onroerend Erfgoed 2021: Halfbunder (erpe9) [online] <https://id.erfgoed.net/waarnemingen/30823> (Geraadpleegd op 02-04-2021)

¹⁸Agentschap Onroerend Erfgoed 2021: Lange Nieuwstraat (erpe172) [online] <https://id.erfgoed.net/waarnemingen/31312> (Geraadpleegd op 02-04-2021); Agentschap Onroerend Erfgoed 2021: Halfbunder (erpe85) [online] <https://id.erfgoed.net/waarnemingen/31214> (Geraadpleegd op 02-04-2021); Agentschap Onroerend Erfgoed 2021: Halfbunder (erpe171) [online]

Op enige afstand ten zuidwesten van het projectgebied bevindt zich de parochiekerk van Ottergem, de Sint-Paulus-Bekeringkerk, met bijhorend kerkhof (CAI ID 157322). Het altaar stond net als de parochiekerk van Erondegem onder het patronaat van de abdij van Geraardsbergen, en werd vermeld in 1108. In de huidige kerk is het oorspronkelijke, laat-romaanse koor uit de tweede helft van de 13de eeuw nog bewaard. De neoclassicistische toren van de kerk dateert uit de tweede helft van de 19de eeuw. Rond 1900 werd het oorspronkelijke, éénbeukige schip vervangen door een neogotisch schip, een kruisbeuk en zuidoostelijke sacristie.²⁰

Andere gekende archeologische waarden in de omgeving van het onderzoeksgebied bevinden zich al op vrij grote afstand ten opzichte van het onderzoeksgebied of kennen een verschillende landschappelijke ligging. Ze zijn weinig relevant om het archeologisch potentieel van het terrein in te schatten. Daarom worden ze hier niet nader toegelicht. Ook bekrachtigde archeologienota's of nota's van terreinen in de omgeving bieden geen relevante aanvulling op de reeds besproken CAI-locaties. Daarom lichten we ze hier niet afzonderlijk toe.

2.4.4 Interpretatie van het onderzochte gebied en synthese

Na uitvoering van het bureauonderzoek kunnen de onderzoeksvragen die vooropgesteld werden, beantwoord worden.

Welke aanwijzingen bevatten de bestaande bronnen over het archeologisch potentieel van het terrein? Wat is de landschapshistoriek en de gebruiksevolutie van het terrein?

Het onderzoeksgebied bevindt zich binnen het huidige centrum van Erondegem. Het terrein kent een gunstige landschappelijke ligging op de westelijke flank van een insnijding aan de noordwestzijde van een zuidzuidwest-noordnoordoost georiënteerd interfluvium tussen de valleien van de Ter Erpebeek in het oosten en van de Molenbeek in het westen. In de omgeving zijn verschillende waterlopen aanwezig. De bodemkaart geeft het onderzoeksgebied grotendeels weer binnen een bebouwde zone. In het zuidwesten is een matig natte leembodem met sterk gevlekte, verbrokkelde textuur B horizont te verwachten. Op basis van een interpolatie van de bodems in de omgeving kan voor het hoger gelegen noordoostelijke deel van het onderzoeksgebied eerder een droge leembodem met textuur B of structuur B horizont verwacht worden. Mogelijk heeft in dit deel een afknotting van de bodem plaatsgevonden door erosie, wat zijn impact kan gehad hebben op de bewaring van het archeologisch bodemarchief. Archeologisch onderzoek in de nabije en ruimere omgeving toont aan dat resten van de steentijd tot de nieuwste tijd kunnen voorkomen.

Vanaf de 18de eeuw beschikken we over historische kaarten en luchtfoto's om de gebruiksevolutie van het terrein te reconstrueren. Deze tonen aan dat het terrein in het noordoosten, nabij de Kuilstraat, mogelijk in de 18de eeuw bebouwd was. Het onderzoeksgebied is (verder) in gebruik als akkerland. Op het primitief kadasterplan van 1830-1833 is er geen bebouwing (meer) aanwezig. Vervolgens is tot op heden het onderzoeksgebied onbebouwd gebleven. Het is in gebruik als grasland met enige bomen en/of struiken.

<https://id.erfgoed.net/waarnemingen/31311> (Geraadpleegd op 02-04-2021); Agentschap Onroerend Erfgoed 2021: Kruiskensstraat (erpe284) [online] <https://id.erfgoed.net/waarnemingen/31342> (Geraadpleegd op 02-04-2021)

¹⁹Agentschap Onroerend Erfgoed 2021: Kruiskensstraat (erpe286) [online] <https://id.erfgoed.net/waarnemingen/31343> (Geraadpleegd op 02-04-2021)

²⁰Agentschap Onroerend Erfgoed 2021: Parochiekerk Sint-Paulus-Bekering [online] <https://id.erfgoed.net/waarnemingen/157322> (Geraadpleegd op 02-04-2021); Agentschap Onroerend Erfgoed 2021: Parochiekerk Sint-Paulus Bekering met kerkhof [online] <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/8297> (Geraadpleegd op 02-04-2021)

Ondanks de mogelijke erosie die heeft plaatsgevonden ter hoogte van het (noordoostelijke deel van) het onderzoeksgebied is er volgens onze gegevens mogelijk nog archeologisch potentieel op een goed bewaarde steentijd artefactensite binnen het onderzoeksgebied. In de zone waar de bodem op de bodemkaart is gekarteerd, zou er een B horizont bewaard zijn en de Molenbeek bevindt zich ca. 150 m ten noordwesten van het onderzoeksgebied. De aanwezigheid van relevante archeologische sporen binnen het onderzoeksgebied is op dit moment nog niet uit te sluiten.

Wat is de impact van de geplande werken?

Binnen een zone van ca. 1200 m² binnen het onderzoeksgebied worden werken gepland. De voornaamste werken omvatten de bouw van een meergezinswoning met vijf appartementen, de realisatie van een inrit, een parking met fietsenberging en opslagpunt voor afval en de aanleg van groen voorzien. Van verschillende bodemingrepen ligt de precieze verstoringdiepte niet vast. Dit doet besluiten dat binnen een zone van ca. 1200 m² binnen het onderzoeksgebied het bodemarchief bedreigd is.

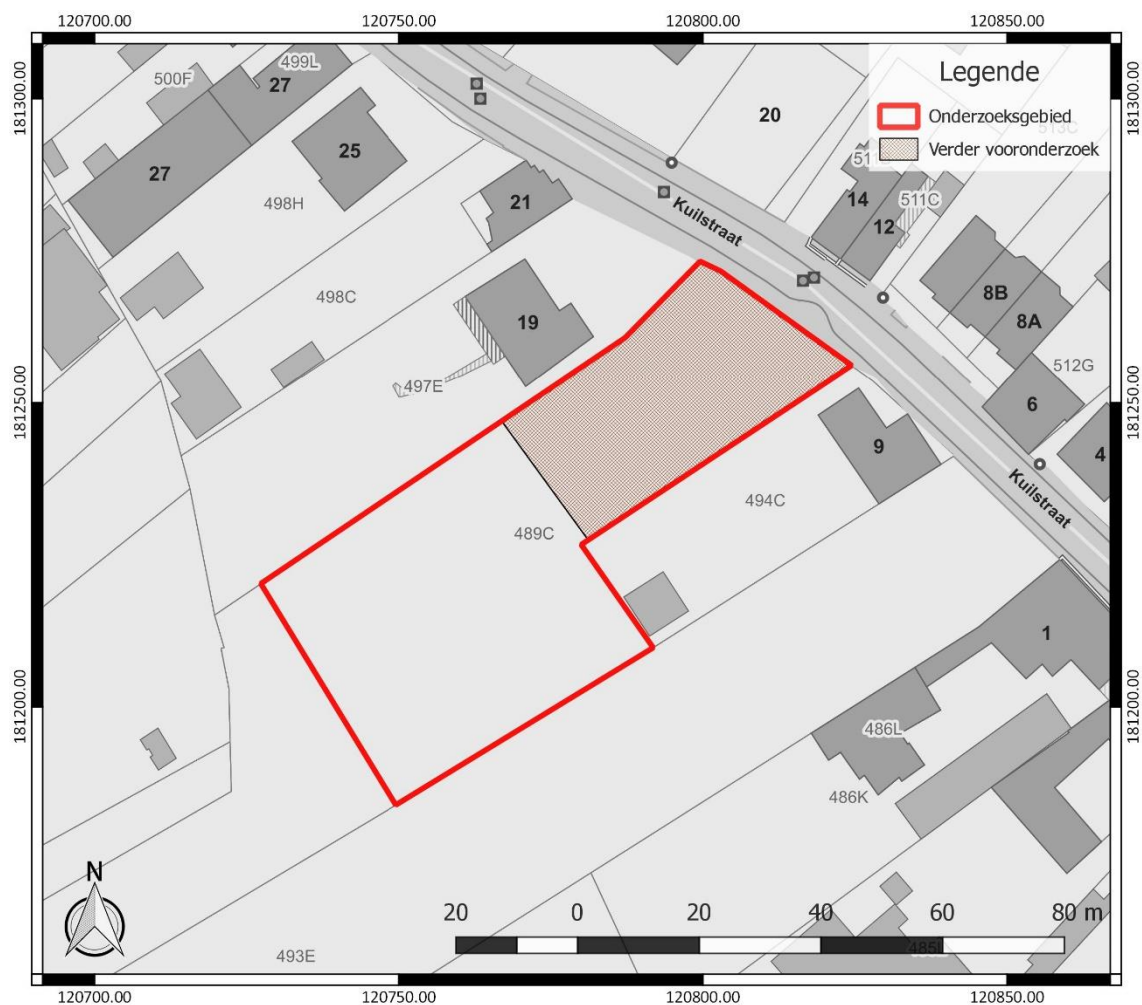
2.4.5 Afweging noodzaak verder vooronderzoek

Het bureauonderzoek toont aan dat het onderzoeksgebied archeologisch potentieel kent. Deze inschatting is gebaseerd op de gunstige landschappelijk ligging van het terrein op de westelijke flank van een insnijding aan de noordwestzijde van een zuidzuidwest-noordnoordoost georiënteerd interfluvium tussen de valleien van de Ter Erpebeek in het oosten en van de Molenbeek in het westen. Bovendien is het terrein gelegen binnen of net ten noordwesten van het historische centrum van Erondegem. Op het terrein was langsheen de straatkant in de 18de eeuw mogelijk bebouwing aanwezig, maar deze is niet te zien op de latere kadastrale kaarten. Het achterliggende terrein bleef minstens vanaf de 18de eeuw onbebouwd en was in gebruik als akkerland en mogelijk tuinzone. Op heden is het onderzoeksgebied in gebruik als grasland met enige bomen en/of struiken.

Archeologisch onderzoek in de nabije en ruimere omgeving toont aan dat resten van de steentijd tot de nieuwste tijd kunnen voorkomen. Ondanks de mogelijke erosie die heeft plaatsgevonden ter hoogte van het (noordoostelijke deel van) het onderzoeksgebied is er nog archeologisch potentieel op een goed bewaarde steentijd artefactensite binnen het onderzoeksgebied. In de zone waar de bodem op de bodemkaart is gekarteerd, zou er een B horizont bewaard zijn en de Molenbeek bevindt zich ca. 150 m ten noordwesten van het onderzoeksgebied. De aanwezigheid van relevante archeologische sporen binnen het onderzoeksgebied is op dit moment nog niet uit te sluiten. De geplande werken zullen een sterk negatieve impact op het aanwezige bodemarchief hebben. Daaruit volgt dat bijkomend archeologisch vooronderzoek nodig is.

Voor het verdere vooronderzoek wegen we verschillende onderzoeksmethodes af. Geofysisch onderzoek is niet aangewezen omdat dit geen gegevens over de chronologie van de eventueel gedetecteerde fenomenen kan opleveren. Het potentieel op kennisvermeerdering is voor deze onderzoekstechniek te beperkt. Veldkartering is niet mogelijk binnen het onderzoeksgebied, omdat het volledige terrein als grasland in gebruik is.

Landschappelijk booronderzoek is wel relevant om de bewaringstoestand van de bodem en het potentieel op steentijd artefactensites in te schatten. Afhankelijk van het potentieel op steentijd artefactensites is mogelijk bijkomend booronderzoek nodig. Tot slot dient ook een proefsleuvenonderzoek uitgevoerd te worden om na te gaan of binnen het onderzoeksgebied relevante archeologische sporen aanwezig zijn. Deze onderzoekstechniek biedt daarvoor voldoende ruimtelijk inzicht en is geschikt omdat een site zonder complexe verticale stratigrafie verwacht wordt.

Figuur 22: Aanduiding van de zone waar verder vooronderzoek nodig geacht wordt, weergegeven op het GRB (www.geopunt.be)

3 Samenvatting

Het onderzoeksgebied is gelegen op de westelijke flank van een insnijding aan de noordwestzijde van een zuidzuidwest-noordnoordoost georiënteerd interfluvium tussen de valleien van de Ter Erpebeek in het oosten en van de Molenbeek in het westen binnen het huidige centrum van Erondegem. In de omgeving zijn verschillende waterlopen aanwezig. In de 18de eeuw is het terrein langs de straatkant mogelijk bebouwd, terwijl de rest van het terrein onbebouwd bleef. Indien er bebouwing aanwezig was verdween deze in de latere 18de eeuw of de vroegere 19de eeuw. In de omgeving van het onderzoeksgebied zijn archeologische waarden gekend uit de steentijd tot de nieuwste tijd. Aan de hand van het bureauonderzoek kunnen er mogelijk resten van historische bebouwing verwacht worden. Ondanks de erosie die mogelijk heeft plaatsgevonden ter hoogte van het (noordoostelijke deel van) het onderzoeksgebied is er nog archeologisch potentieel op een goed bewaarde steentijd artefactensite binnen het onderzoeksgebied. Een evaluatie van de geplande bodemingrepen geeft aan dat het bodemarchief binnen een zone van ca. 1200 m² binnen het onderzoeksgebied bedreigd is. Gezien het archeologische potentieel van het terrein is daarom verder archeologisch vooronderzoek aangewezen.

4 Bibliografie

4.1 Publicaties

Louis, A., 1971: *Bodemkaart van België. Verklarende tekst bij het kaartblad Oordegem 71 W*, Gent.

Vandeputte, O./F. Devos/J. De Meester/D. Leroy/I. Hendriks, 2007: *Gids voor Vlaanderen: Toeristische en culturele gids voor alle steden en dorpen in Vlaanderen*, Tielt.

Vermeire, S./G. De Moor/R. Adams, 1999: *Toelichting bij de Quartairgeologische kaart. Kaartblad 22 Gent*, Brussel.

4.2 Websites

Cartesius (2021)
<https://www.cartesius.be>

Databank ondergrond Vlaanderen (2021)
<https://dov.vlaanderen.be/>

Geoportaal Onroerend Erfgoed (2021)
<https://geo.onroenderfgoed.be/>

Geopunt Vlaanderen (2021)
<https://www.geopunt.be/>

Inventaris Onroerend Erfgoed (2021)
<https://inventaris.onroenderfgoed.be>

Onderzoeksbalans Onroerend Erfgoed Vlaanderen (2021)
<https://www.onderzoeksbalans.be>

Rijksarchief België (2021)
<https://search.arch.be/>

5 Bijlagen

5.1 Archeologische periodes

